

ПРЕДМЕТ ОБЈЕКТИВНОГ АУТОРСКОГ ПРАВА

1. О предмету објективног ауторског права у правној науци се много не расправља. Неки правни писци прелазе преко овог питања као да не постоји односно као да се не поставља (1). У неким делима се о предмету ауторског права недовољно јасно говори. Наиме, недовољно се раздвајају ауторско објективно и ауторско субјективно право, тако да се не може увек са сигурношћу да утврди на шта аутор мисли: на предмет објективног ауторског права, на предмет субјективног ауторског права или, најзад, на предмет и једног и другог вида ауторског права. Друкчије речено, није могуће добити јасну слику о томе да ли аутор прави довољно јасну разлику између предмета појединих видова ауторског права (2). Због таквог начина расправљања не може се, посебно, добити јасна представа о предмету објективног ауторског права. Најзад, може се рећи да правни писци питање предмета објективног ауторског права, уколико га уопште постављају, углавном и не постављају као самостално, издвојено питање већ у склопу других питања, на пример, у склопу питања појма ауторског права, места ауторског права у систему права и др. (3). Тако је ово питање остало до данас углавном необрађено.

Недовољна обрађеност питања предмета објективног ауторског права може да се објасни релативном младошћу ове области права (појавила се тек почетком XVIII века), неприхватањем у преовлађујућој мери ове области као самосталне гране права, недовољном развијеношћу у неким земљама (у економски и културно заосталијим земљама), занемаривањем основних теоријских питања, особито у позитивноправним областима која задиру у суштину права као друштвене појаве (на пример, у буржоаским земљама; у овим земљама се по правилу не расправља о основним питањима много старијих области права него што је ауторско право, на пример, о предмету грађанског права односно области за које се сматра да улазе у његов састав) (4).

2. Кад се говори о предмету објективног ауторског права мисли се на ауторско право као скуп правних норми или, друкчије речено, на ауторско право као област права. Предмет ауторског права у овом смислу разликује се од предмета субјективног ауторског права као правне власти коју субјект права оснива на нормама објективног ауторског права.

С обзиром да питање предмета објективног ауторског права углавном није обрађено од стране правне науке ни у буржоаским ни у социјалистичким земљама, а ни иначе, и да у ствари и није у довољној мери постављено

(1) В., на пример, Henri Desbois: *Le droit d'auteur*, Paris, 1950; *La propriété littéraire et artistique*, Paris, 1953; Paul Olganier: *Le droit d'auteur*, 2 vol., 1934.

(2) В., на пример, др. Војислав Спајић: *Ауторско право*, Сарајево, 1957, с. 11—30; *Правна природа ауторског права*, „Годишњак Правног факултета у Сарајеву“, III, 1955, с. 207—234; Dr. Alexander Elster: *Urheber- und Erfinder-Warenzeichen- und Wettbewerbsrecht*, Zweite Auflage Berlin und Leipzig 1928, S. 60, 85—91; Busmann-Pietzcker-Kleine: *Gewerblicher Rechtsschutz und Urheberrecht*, Dritte Auflage, Berlin, 1962, S. 317. seq.

(3) В., на пример, др. Војислав Спајић: н. д.; М. В. Гордон: *Советское авторское право*, Москва, 1955; В. И. Серебровский: *Вопросы советского авторского права*, Москва, 1956.

(4) В., на пример, др. Андрија Гамс: *Предмет грађанског права*, „Архив“, 1950, с. 419.

као самосталан проблем, поставља се питање има ли ауторско право као област права свој сопствени предмет или не и ако га има, шта чини његов предмет.

У правној науци се на ово питање различито одговара, уколико се о њему уопште расправља. Испојила су се два основна схватања: 1. да ауторско право има за предмет ауторско дело као духовну (нематеријалну) творевину и 2. да ауторско право има за предмет одређен круг друштвених односа.

Схватање да ауторско право има за предмет ауторско дело као духовну (нематеријалну) творевину заступа, на пример, немачки правник Елстер (Elster) (5). Он у својим разматрањима не прави разлику између предмета објективног и предмета субјективног ауторског права. На тај начин, по њему, оно што чини предмет субјективног ауторског права или, друкчије речено, ауторскоправног односа, тј. ауторско дело, чини и предмет објективног ауторског права.

Схватање о ауторском делу као предмету објективног ауторског права не може да се усвоји јер је ауторско дело предмет (објект) субјективног ауторског права. У том погледу не мења ништа чињеница да је низ ауторскоправних норми посвећен ауторском делу. Бавећи се ауторским делом, ауторскоправне норме се у ствари баве регулисањем друштвених односа који могу да настану у вези с њим. Према томе, ауторско право као област права, као и право уопште, регулише одређен круг друштвених односа или, друкчије речено, одређену област друштвеног живота. Отуда су у праву они правни писци који говоре о друштвеним односима као искључивом предмету објективног ауторског права.

О друштвеним односима као предмету објективног ауторског права говори у немачкој правној литератури, на пример, проф. Улмер (Ulmer) каже: „Ауторскоправни поредак регулише правне односе на књижевним и уметничким делима“ (6). Остало расправљање проф. Улмера о предмету ауторског права, наиме о ауторском делу, односи се у ствари на предмет субјективног ауторског права (7).

О друштвеним односима као предмету објективног ауторског права говори се много више у социјалистичким земљама. У вези с тим постављају се два основна питања: 1. који је то круг друштвених односа који чини предмет објективног ауторског права и 2. је ли круг друштвених односа који регулише ауторско право довољно специфичан да може да се каже да ауторско право има свој сопствени предмет регулисања.

Што се тиче круга друштвених односа који чини предмет објективног ауторског права, правни писци социјалистичких земаља такође су сагласни да су то односи поводом ауторских дела као интелектуалних творевина у области књижевности, науке и уметности. О томе, на пример, совјетски правник М. В. Гордон (8) каже: „Совјетским ауторским правом називамо

(5) В. дело наведено под (2).

(6) В. Dr. Eugen Ulmer: Urheber-und Verlagsrecht, Zweite Auflage, Berlin-Göttingen-Heidelberg, 1960, S. 1.

(7) В. дело наведено под (6), с. 1 и 10—14.

(8) В. дело наведено под (3).

скуп норми које регулишу односе који настају у СССР у вези са стварањем и искоришћавањем дела књижевности, науке и уметности [...]“ (9). „У области ауторског права имају место [...] односи код којих се регулише не сам процес стварања дела него процес искоришћавања већ створеног дела литературе или уметности“ (10). На скоро идентичан начин изјашњава се о предмету објективног ауторског права и совјетски писац В. И. Сребровскиј (11). У нашој правној науци дотакао се питања предмета ауторског права као области права проф. Спаић (12). И по њему „ауторско право регулише односе у вези са човјековим интелектуалним стварањем“ (13). „Стварати значи у ауторском праву створити нов облик на подручју науке, књижевности. У ауторском праву штите се резултати интелектуалног рада, а не сам рад“ (14).

И проф. Спаић и наведени совјетски писци не расправљају о питању предмета објективног ауторског права као о самосталном питању већ о њему узгредно говоре у склопу других проблема, на пример, у склопу појма, места и природе ауторског права, положаја аутора у капиталистичком и социјалистичком друштву и др. Посебно, проф. Спаић не прави довољно јасну разлику између објективног и субјективног ауторског права а тиме и њихових предмета (15).

Разлог за неистичање предмета објективног ауторског права као самосталног проблема је овај: ауторско право се не сматра самосталном, посебном граном права. Отуда оно и нема свој самосталан предмет. У складу с тим и не говори се о предмету ауторског права као стварно постојећем проблему већ о друштвеним односима које оно регулише, који се потом, као и само ауторско право, увршћују у неку другу грану права. Посебно, ауторско право се увршћује у грађанско право. То чине и наведени совјетски писци М. В. Гордон и В. И. Сребровскиј, као и проф. Спаић. Исто становиште заузимају и многи други писци социјалистичких земаља (16).

Према томе, иако се као предмет објективног ауторског права сматрају друштвени односи поводом ауторских дела као интелектуалних (духовних, нематеријалних) производа у области књижевности, науке и уметности, ипак се ауторско право не сматра самосталном граном права од стране писца социјалистичких земаља који истражују круг друштвених односа које оно регулише. А то значи да они тај круг не сматрају довољно специфичним да би се ауторско право могло да издвоји у самосталну грану права. Насупрот томе, у правној науци западних земаља у којој се не расправља или се мање расправља о друштвеним односима као предмету објективног ауторског права, срећу се схватања да је ауторско право самостална, посебна област права (17).

(9) Дело наведено под (3), с. 5.

(10) Дело наведено под (3), с. 15.

(11) Види дело наведено под (3), с. 8—13.

(12) В. дело наведено под (2).

(13) и (14) Прво дело наведено под (2), с. 11, и 26.

(15) В. дела наведена под (2).

(16) В., на пример, Л. Аврамов — В. Тацер: Авторско и издателско право, Софија, 1956, с. 7.

(17) В., на пример, Улмерово дело наведено под (6), с. 19 и 21.

3. Полазећи од тога да једну област права чини самосталном у смислу гране права у првом реду њен предмет а да предмет сваке гране права чини одређен круг друштвених односа, потребно је утврдити да ли друштвени односи који чине предмет објективног ауторског права имају потребну специфичност тако да се може рећи да ауторско право има свој сопствени предмет регулисања а сходно томе и то да ауторско право представља самосталну грану права. То треба учинити тим пре што питању утврђивања специфичности предмета објективног ауторског права није посвећена потребна пажња.

Чињеница да објективно ауторско право регулише друштвене односе поводом ауторских дела као интелектуалних производа у области књижевности, науке и уметности довољна је сама по себи да укаже на специфичност предмета ауторског права. Ниједна друга област права нема за предмет регулисања ове друштвене односе. Грађанско право, у чије се оквире данас најчешће укључује ауторско право, никада се није бавило нити се бави односима поводом ауторских дела већ односима пре свега поводом материјалних добара и услуга које се материјално (економски, тј. новчано) изражавају. Уосталом, грађанско право и није тачно одређена област права. Под овим именом се у прошлости а и данас обухватају различите области права (18). У сваком случају оно што се до појаве ауторског права у XVIII веку називало грађанско право није обухватало и ауторско право из простог разлога што ауторско право као област права није постојало. Из факта да се борба за афирмацију и признање ауторског права водила с наслоном на грађанско право односно на делове који су га у то време чинили, затим из факта да и ауторско право има исти метод регулисања друштвених односа као и грађанско право односно делови који га чине, не треба извучити закључак да ауторско право чини део грађанског права, ма шта се под грађанским правом иначе подразумевало. Ауторско право може само да уђе заједно са грађанским правом и неким другим областима права (на пример, привредним и патентним правом) у оквир тзв. приватног права (19).

Што се тиче ауторских дела као интелектуалних производа у области књижевности, науке и уметности, гледано са становишта садржине, настају две врсте односа: личноправни и имовинскоправни односи. Каткад су ови односи толико испреплетени да се један те исти однос појављује истовремено и као личноправни и као имовинскоправни (на пример, право на објављивање дела). Ова двоврсност односа, а особито постојање имовинскоправних односа у вези с ауторским делом, дала је повода неким ауторима да

(18) У Риму се под изразом „грађанско право“ у почетку подразумевало целокупно право (правни систем као целина) посебне категорије становника Рима — тзв. римских грађана, у феудалном и буржоаском друштву само део некадашњег правног система Рима, само оно што су римски правници називали приватно право, тј. породично, наследно, стварно и облигационо право. У социјалистичким земљама је породично право изашло из оквира грађанског права и сматра се посебном граном права. Најзад, у савременом свету уопште постоји тенденција да се у оквир грађанског права уврсте неке области права новијег датума, на пример, привредно право, ауторско право, патентно право. Као што се види, грађанско право није област права са устаљеном физиономијом.

(19) Израз „приватно право“ није данас адекватан оном делу правног система на који се односи и који треба да разликује од другог дела правног система — тзв. јавног права (и овај је израз као термин превазиђен). Међутим, у недостатку бољег, принуђени смо да га употребимо.

ауторско право уврсте у грађанско право, позивајући се на то да грађанско право управо регулише имовинскоправне односе и с њима повезане личноправне (неимовинске) односе (20). Међутим, прво, чак и ако се узме као тачно да грађанско право регулише обе наведене врсте односа, то никада нису били односи поводом ауторских дела као интелектуалних производа већ поводом материјалних добара и услуга; друго, личноправни и имовинскоправни односи које регулише ауторско право везани су за ауторска дела у области књижевности, науке и уметности као специфичну врсту добара специфичне области живота: у средишту тих односа су ауторска дела, а материјална или друга садржина односа у вези с тим делима је само одраз постојања дела. Према томе, личноправни и имовинскоправни ауторски односи нису ма какви односи личноправног и имовинскоправног карактера већ односи поводом ауторских дела као специфичне врсте добара специфичне области живота. То им даје својство посебности у односу на све друге друштвене односе и то захтева посебан круг правних норми — ауторскоправне норме. Чак и у земљама у којима је у законодавној пракси ауторско право сврстано у грађански кодекс, као на пример у СССР-у (21), регулисано је у посебном одељку, чиме је на одређен начин призната његова специфичност и његово својство посебне области права.

Према томе, ауторско право има свој сопствени предмет регулисања. То су друштвени односи поводом ауторских дела као интелектуалних (духовних, нематеријалних) производа у области књижевности, науке и уметности. С обзиром да има свој сопствени предмет регулисања, ауторско право представља посебну грану права. По ширини области живота коју регулише, по богатству појмова, принципа и институција оно то и заслужује. Правна наука то треба да призна и прихвати. Са овим признањем не треба мешати законодавну технику регулисања ауторског права, тј. да ли га законодавно изразити у посебном акту или у склопу неког другог, нити пак мешати евентуално повезивање са неком другом облашћу или граном права у циљу остварења одређене наставно-педагошке сврхе. То су одвојена питања која у основи са признањем ауторском праву својства посебне гране права нису повезана и узајамно условљена. Практична решења не смеју да помуте научна објашњења, нити пак научна објашњења треба да спречавају практична решења ако су она рационална.

Др. Живомир С. Ђорђевић

(20) В., на пример, дела наведена под (3).

(21) В.: Основи грађанског законодавства Савеза ССР и савезних република, Основи грађанског законодавства и грађанског судског поступка СССР и савезних република, издање Института за упоредно право, Београд, 1963.

R É S U M É

Objet du droit d'auteur objectif

Dans la science juridique on ne discute pas beaucoup l'objet du droit d'auteur. Particulièrement, on ne discute pas les rapports sociaux comme objet du droit d'auteur. Cependant, même lorsqu'on traite de l'objet du droit d'auteur, on confond l'objet de l'aspect objectif et de l'aspect subjectif du droit d'auteur. C'est-à-dire, on confond l'oeuvre de l'auteur comme objet du droit d'auteur subjectif ou, en d'autres termes, comme objet des rapports sociaux, avec les rapports sociaux comme objet du droit d'auteur objectif.

Même si l'on traite dans la science juridique, les rapport sociaux comme on le fait, par exemple, dans la science juridique soviétique, on les traite comme une question secondaire. Ceci est dû au fait que l'on ne considère pas le droit d'auteur comme réglant un domaine spécifique de la vie, une sphère spécifique des rapports sociaux, mais on le considère uniquement comme faisant partie du droit civil. Une telle conception est conforme à la science juridique et à la pratique législative soviétiques vu qu'elles entendent par le terme de droit civil, le domain entier du droit dit «privé». Cependant, si l'on conçoit la notion du droit civil d'une façon plus étroite on si l'on aborde la problème de l'objet du droit d'auteur du point de vue de la théorie juridique, on peut constater que le droit d'auteur règle les rapports sociaux spécifiques, différents des rapports réglés par n'importe quel autre domaine du droit, en dedans ou en dehors du droit civil, et que le droit d'auteur a, par conséquent, son propre objet de réglementation. C'est que le droit d'auteur règle les rapports sociaux relatifs aux oeuvres de l'auteur, en tant que produit intellectuel dans le domaine de la littérature, la science et l'art. En considération de son objet spécifique et de l'abondance des notions et des institutions dont il est formé, ainsi qu'en considération du vaste domaine de la vie dont il s'occupe, le droit d'auteur doit être considéré comme une branche spéciale du droit. Ce fait, bien entendu, n'exclut pas la possibilité de son rattachement, pour diverses raisons déterminées, aux autres domaines et branches du droit (par exemple, pour des raisons didactiques et pédagogiques ou pour des raisons d'opportunité législative).

О СУДОВИМА ЧАСТИ ПРИВРЕДНИХ КОМОРА

1. Наша друштвена заједница је заинтересована да привредне организације послују на одређен начин и да у свом пословању поштују одређена правила јер се другачије не могу успешно задовољавати оне потребе ради којих се привредне организације и оснивају. Отуда је Основни закон о регулацији пословних односа на тржишту, полазећи од друштвеноекономских и политичких принципа на којима почива наше друштво, прописао извесна начела којих привредне организације треба да се придржавају у свом пословању на тржишту. Разуме се да се законодавац није могао задовољити само тиме да просто прокламује таква начела већ је морао и да их конкретније технички организује, да предвиди инструменте за њихово остваривање у практичном животу и мере којима ће се сузбијати поступци противни тим начелима. Одређено место у томе додељено је судовима части привредних комара.